

การมีส่วนร่วมของชุมชนใน “โครงการปิดทองหลังพระเพื่อสืบสานแนวพระราชดำริ”
กรณีศึกษา ชุมชนชาวเขาตำบลแก่นมะกรูด อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี
The Community Participation in “The Pid thong Lang Phra (Royal Initiative
Discovery) Project” A Case Study of Kanmakrud Hill Tribe Village,
Banrai District, Uthai-Thani Province

เผ่า นวกุล
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ

บทคัดย่อ

เมื่อระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมได้เข้ามาเปลี่ยนวิถีชีวิตของชาวบ้านจากวิถีแบบยังชีพเป็นเกษตรเชิงพาณิชย์ ก่อให้เกิดปัญหาที่ตามมามากมาย “โครงการปิดทองหลังพระเพื่อสืบสานแนวพระราชดำริ” จึงถือกำเนิดขึ้นในพื้นที่ชุมชนชาวเขาตำบลแก่นมะกรูด เพื่อมุ่งแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่เชิงบูรณาการ ส่งเสริมให้ชาวบ้านในชุมชนอยู่ร่วมกันกับทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้ค่า เมื่อเป็นเช่นนั้นการศึกษาโครงการปิดทองหลังพระเพื่อสืบสานแนวการศึกษาพระราชดำริจึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง โดยผู้วิจัยเลือกที่จะศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในโครงการฯ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อผู้ดำเนินโครงการฯ และชุมชน

จากผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมเป็นลักษณะ การมีส่วนร่วมแบบชักนำ การเข้าร่วมโครงการฯ ของชาวบ้านถูกสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุทัยธานี องค์การบริหารส่วนจังหวัดอุทัยธานีมีบทบาทเป็นอย่างมากต่อการดำเนินโครงการฯ ในพื้นที่ เมื่อการมีส่วนร่วมเป็นไปในลักษณะการมีส่วนร่วมแบบชักนำโดยองค์กรของรัฐจึงส่งผลไปสู่ระดับการมีส่วนร่วมอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ การมีส่วนร่วมของชาวบ้านอยู่ใน ระดับการร่วมกันปฏิบัติ เท่านั้น โดยการร่วมเดินแนวเขตพื้นที่ทำกินกับคณะทำงานโครงการฯ ส่วนปัญหาที่กระทบต่อการมีส่วนร่วมของชาวบ้านปัญหาหลักคือการขาดซึ่งจิตสำนึกของชาวบ้านและความไม่ตระหนักรู้ถึงผลเสียที่จะตามมาในอนาคต ทำให้การเข้าร่วมโครงการฯ ของชาวบ้านมีจำนวนน้อยตามไปด้วย อีกประการที่สำคัญชาวบ้านยังมีความกังวลต่อการถูกยึดพื้นที่ทำกินคืนเพื่อนำไปใช้ในโครงการฯ ในภายภาคหน้า

คำสำคัญ : การมีส่วนร่วม ชุมชนชาวเขาตำบลแก่นมะกรูด โครงการปิดทองหลังพระเพื่อสืบสานแนวพระราชดำริ

Abstract

When the economic system called Capitalism has come to change the folkways of the people from the Subsistence Agriculture to Commercial Agriculture, and bring about many troubles to the people. The Pid Thong Lang Phra (The Royal Initiative Discovery) Project has found in the area of Kanmakrud Hill Tribe Village to resolve the problems that happened in the area, in which of the integration by promote the villagers to live together with natural resource. On this way, this project is more interesting to read up. Therefore, in this condition, The researcher prefer to study about the participation of the villagers with this project, in order to acquire the suggestions that should be an advantage to the Pid Thong Lang Phra project's constructor.

The research shows that the format of participation of the villagers is the persuaded participation. So that, the participation of the villagers supported by Uthai-Thani Provincial Administrative Organization. Unavoidably, without the supporting from this organization, the project could not happen because the format of participation must following by the government organization which lead up to the level of participation. Moreover, the participation format of villagers is a "partnership" which the villagers work together with project's working team to set the area of arable land. For the problems that have an effect to the participation of villagers are the lacking of conscious to realize in disadvantage of ignoring to cooperate with the project. Another one is the villagers have an uneasiness with the project because they think that their arable land will confiscate, and change to the project's workplace in the future.

Keywords : Participation, Kanmakrud Hill Tribe Village, The Pid thong Lang Phra (Royal Initiative Discovery) Project

บทนำ

ชุมชนชาวเขาตำบลแก่นมะกรูดอพยพมาจากบริเวณลำห้วยกริ่งไกร บริเวณตอนกลางของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้งสืบเนื่องมาจากการสร้างเขื่อนขนาดใหญ่ในจังหวัดกาญจนบุรี (เวียจจะโพ คลองวะ, ตี ภัทไคร์ และ บุญชู สุธรรมชาว, สัมภาษณ์, 2557) วิถีชีวิตดั้งเดิมเน้นทำไร่แบบหมุนเวียนเรื่อยมา (ตี ภัทไคร์, สัมภาษณ์, 2557) จนเมื่อประมาณ 10 ปีที่ผ่านมาระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมได้เข้ามาสร้างความเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชนเป็นอย่างมาก รูปแบบการทำการเกษตรของชาวบ้านปรับจากปลูกพืชหมุนเวียนเปลี่ยนมาปลูกพืชเชิงเดี่ยว นำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ก่อให้เกิดปัญหาตามมามากมาย เช่น การบุกรุกแผ้วถางป่าเพื่อทำการเกษตรเชิงพาณิชย์ ปัญหาดินเสื่อมคุณภาพ ปัญหาสารพิษเจือปนในแหล่งน้ำ เป็นต้น (พระปลัดเวียโม้, สัมภาษณ์, 2557) และนำมาซึ่งการกระทบกระทั่งกันระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับชาวบ้านในท้ายที่สุด

การแก้ปัญหาข้างต้นเริ่มด้วยการเข้ามาของ โครงการจัดการพื้นที่คุ้มครองอย่างมีส่วนร่วม (จอมป่า) โดยมูลนิธิสืบนาคะเสถียรประมาณ พ.ศ. 2553-2555 (อนุสรณ์ ขุนณรงค์, สัมภาษณ์, 2556) แต่โครงการฯ กลับล้มเหลวอย่างสิ้นเชิงในกระบวนการมีส่วนร่วมและประสิทธิผลที่ได้จากโครงการฯ ผลที่เป็นรูปธรรมที่เห็นอย่างเด่นชัดคือ ป่าชุมชน แต่ในแง่ของการตระหนักถึงคุณค่าป่าชุมชนของชาวบ้านยังน้อยมากเพราะพวกเขา รู้สึกว่าป่าชุมชนเป็นเรื่องที่ห่างไกลตัว ไม่มีความจำเป็นแต่อย่างใดที่ต้องมีป่าชุมชน (รังสรรค์ บุญน้อม, สมบูรณ์ ใจบุญลือ, บุญชู สุธรรมชาว และ พระปลัดเวียโม้, สัมภาษณ์, 2557) ดังคำกล่าวของ พระปลัดเวียโม้ (สัมภาษณ์, 2557) ว่า “ในชีวิตประจำวันสวนหลังบ้านก็เปรียบเสมือนป่าชุมชนอยู่แล้ว”

หลังจากนั้นช่วงต้นปี พ.ศ. 2556 “โครงการปิดทองหลังพระเพื่อสืบสานแนวพระราชดำริ” จึงถือกำเนิดขึ้นในพื้นที่ชุมชนชาวเขาตำบลแก่นมะกรูด โดยวัตถุประสงค์หลักของโครงการฯ มุ่งแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชนแบบเชิงบูรณาการ ส่งเสริมให้ชาวบ้านในชุมชนอยู่ร่วมกันกับทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้ค่า

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

การศึกษาวิจัยชิ้นนี้เน้นศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในโครงการปิดทองหลังพระเพื่อสืบสานแนวพระราชดำริในพื้นที่ชุมชนชาวเขาตำบลแก่นมะกรูด มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ศึกษารูปแบบและระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการปิดทองหลังพระเพื่อสืบสานแนวพระราชดำรินในพื้นที่ชุมชนชาวเขาตำบลแก่นมะกรูด
2. วิเคราะห์ถึงปัญหาในการดำเนินโครงการปิดทองหลังพระเพื่อสืบสานแนวพระราชดำรินในพื้นที่ชุมชนชาวเขาตำบลแก่นมะกรูด
3. เพื่อหาข้อเสนอแนะใช้ในการปรับปรุงการดำเนินโครงการปิดทองหลังพระเพื่อสืบสานแนวพระราชดำรินแก่คณะทำงานโครงการปิดทองหลังพระเพื่อสืบสานแนวพระราชดำรินในพื้นที่ชุมชนชาวเขาตำบลแก่นมะกรูด

วิธีการดำเนินงานวิจัย

1. ข้อมูลและแหล่งที่มา

การศึกษาวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีวิจัยเพื่อให้ได้มาซึ่งผลการศึกษาดังต่อไปนี้

- 1) ศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร ในที่นี้เก็บข้อมูลจากแหล่งที่รวบรวมไว้แล้วโดยบุคคลหรือกลุ่มบุคคลและองค์กรต่างๆทั้งของภาครัฐและที่ไม่ใช่รัฐก็ตาม ได้แก่
  - (1) เอกสารราชการ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัดอุทัยธานี องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไร่ เอกสารจากกรมป่าไม้ กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช กรมทหารพรานที่ 35 พื้นที่ทหารบกใช้ประโยชน์บ้านอิมาด เป็นต้น
  - (2) เอกสารจากมูลนิธิปิดทองหลังพระสืบสานแนวพระราชดำรินและมูลนิธิสืบนาคะเสถียร ได้แก่ รายงานการประชุมกำหนดยุทธศาสตร์การดำเนินงานโครงการฯ รายงานความคืบหน้าโครงการฯ วารสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เช่น หนังสือ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น
  - (3) จากแหล่งอื่น ๆ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ บทความ ข่าว เป็นต้น
- 2) จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) กับบุคคลต่างๆที่เกี่ยวข้องในโครงการปิดทองหลังพระเพื่อสืบสานแนวพระราชดำรินในพื้นที่ชุมชนชาวเขาตำบลแก่นมะกรูด
- 3) สังเกตการณ์ พบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับชาวบ้าน การลงพื้นที่จริงบริเวณพื้นที่ชุมชนชาวเขาตำบลแก่นมะกรูด

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ใช้แบบเจาะจงหรือใช้ดุลยพินิจเพื่อการประหยัดเวลา ค่าใช้จ่ายและง่ายต่อการเลือกตัวอย่าง การเลือกตัวอย่างเบื้องต้นสำรวจจากเอกสารมูลนิธิปิดทองหลังพระสืบสานแนวพระราชดำรินและสอบถามหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดำเนินโครงการฯ จากข้อมูลผู้วิจัยแบ่งกลุ่มตัวอย่างเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐ กลุ่มเจ้าหน้าที่โครงการปิดทองหลังพระฯ โดยมีรายละเอียดดังนี้

กลุ่มผู้นำชุมชน

- 1) นายเวียงจ๊ะโพ่ คลองวะ อดีตกำนันตำบลแก่นมะกรูด 9 กุมภาพันธ์ 2557
- 2) นายตี๋ ภัทไคร่ ผู้นำรักษาดมธรรมมะเกรียงโป้วและเป็นชาวเขาคนที่ 2 ของตำบลที่ได้ทุนไปเรียนต่อในวิทยาลัยครูปัจจุบัน ดำรงตำแหน่งเป็นครูอยู่ที่โรงเรียนบ้านใหม่คลองอังวะ ตำบลแก่นมะกรูด อำเภอบ้านไร่ สัมภาษณ์วันที่ 10,24 กุมภาพันธ์ 2557

- 3) นายบุญชู สุธรรมชาว อดีตสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล อดีตเจ้าหน้าที่ภาคสนามมูลนิธิสืบนาคะเสถียร แกนนำการอนุรักษ์ในชุมชนแก่นมะกรูด สัมภาษณ์วันที่ 22 ธันวาคม 2556 วันที่ 10,24 กุมภาพันธ์ 2557
- 4) พระปลัด เวียโม่ สำนักสงฆ์แก่นมะกรูด สัมภาษณ์วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2557

กลุ่มเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐในพื้นที่ชุมชนชาวเขาตำบลแก่นมะกรูด

- 1) จำสมบูรณ์ ใจบุญลือ ผู้บังคับชุด พื้นที่ทหารบกใช้ประโยชน์พื้นบ้านอิมาด สัมภาษณ์วันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2557
- 2) นายรังสรรค์ บุญน้อม พนักงานพิทักษ์ป่า ควบคุมไฟป่าห้วยขาแข้งพื้นที่อิมาด อีทราย สัมภาษณ์วันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2557
- 3) นายอนุสรณ์ ชุณณรงค์ อดีตเจ้าหน้าที่ภาคสนามมูลนิธิสืบนาคะเสถียร สัมภาษณ์วันที่ 9 ธันวาคม 2556
- 4) นายเทวราช คุณหาร เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไร่ สัมภาษณ์วันที่ 13 มกราคม 2557
- 5) นายสมพงษ์ จันทรัตน์ เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไร่ สัมภาษณ์วันที่ 13 มกราคม 2557

กลุ่มเจ้าหน้าที่โครงการปิดทองหลังพระฯในพื้นที่ตำบลแก่นมะกรูด

- 1) ไม่ประสงค์ออกนาม เจ้าหน้าที่โครงการปิดทองหลังพระเพื่อสืบสานแนวพระราชดำริในพื้นที่ตำบลแก่นมะกรูด 2 ท่าน สัมภาษณ์วันที่ 23 ธันวาคม 2556

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

หลังจากได้ประชากรตัวอย่างผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลตามลำดับขั้นตอนต่อไปนี้

- 1) การสัมภาษณ์ประชากรตัวอย่างที่อยู่ในพื้นที่ไม่ว่าจะเป็น กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐ กลุ่มเจ้าหน้าที่โครงการปิดทองหลังพระฯ ผู้วิจัยไม่สามารถติดต่อได้สะดวกเนื่องจากการสื่อสารเข้าไม่ถึงจึงอาศัยการไปสัมภาษณ์โดยมิได้นัดหมายล่วงหน้าแต่เลือกช่วงเวลาที่เหมาะสมแทน
- 2) ดำเนินการสัมภาษณ์ประชากรตัวอย่างตาม วัน เวลา สถานที่ที่ได้วางแผนไว้ โดยผู้วิจัยจะกำหนดประเด็นคำถามเบื้องต้นเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องการและเป็นประโยชน์ ประเด็นสัมภาษณ์ครอบคลุมเนื้อหา ดังนี้
  - (1) สภาพทั่วไปของทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน
  - (2) สภาพปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน
  - (3) การมีส่วนร่วมใน “โครงการปิดทองหลังพระสืบสานแนวพระราชดำริ”
  - (4) การดำเนินงาน “โครงการปิดทองหลังพระสืบสานแนวพระราชดำริ”
  - (5) ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนิน “โครงการปิดทองหลังพระสืบสานแนวพระราชดำริ”
  - (6) ข้อเสนอแนะอื่นๆ
- 3) รวบรวมข้อมูลประเด็นที่ต้องการให้ครบถ้วน สังเคราะห์ออกมาเป็นผลการศึกษาที่จะใช้ในการวิเคราะห์

4. การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

หากผู้วิจัยมีข้อสงสัยต่อข้อมูลที่ได้รับมา เช่น ไม่ครบถ้วน สงสัยว่ามีความเอนเอียง เป็นต้น ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บข้อมูลซ้ำโดยการไปสัมภาษณ์ซ้ำคนเดิมหรือเพิ่มจำนวนประชากรตัวอย่างเพื่อให้ข้อมูลมีความสมบูรณ์มากที่สุด

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อได้ข้อมูลจากกระบวนการข้างต้น ผู้วิจัยจะทำการสังเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบเชิงพรรณนา และเมื่อได้ผลการศึกษานำผลที่ได้มาวิเคราะห์โดยมีแนวคิดทฤษฎีหลักคือ การมีส่วนร่วม (participation) โดยรวบรวมจากผลงานวิชาการของนักวิชาการที่สำคัญ อาทิ วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน (2531) เจมส์ แอล เครตัน (2543) เป็นต้น แนวคิดการอนุรักษ์รวบรวมจากผลงานวิชาการและวิทยานิพนธ์ที่สำคัญ นิวัตี เรืองพานิช (2542) ญัฐวุฒิ พิมพ์ลัดดา (2551) พัชรินทร์ ยาระนะ (2537)

งานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาถึงรูปแบบและระดับของการมีส่วนร่วม สามารถสรุปแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์ได้ดังนี้ การวิเคราะห์รูปแบบการมีส่วนร่วม แบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมเป็น 3 รูปแบบ (UN, 1981, อ้างถึงใน สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรน้ำ กรมทรัพยากรน้ำ, 2556, น.14) คือ การมีส่วนร่วมแบบเป็นไปเอง การมีส่วนร่วมแบบชักนำ การมีส่วนร่วมแบบบังคับ ส่วนการวัดว่าชาวบ้านมีระดับการมีส่วนร่วมอย่างไร ผู้วิจัยใช้แนวคิดของ ฤวิลาดี บุรีกุล (2550, น. 20-23) โดยแบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 7 ระดับคือ ระดับการให้ข้อมูล ระดับการเปิดรับความคิดเห็นจากประชาชน ระดับการให้คำปรึกษาหารือ ระดับการวางแผนร่วมกัน ระดับการร่วมปฏิบัติ ระดับการตรวจสอบและประเมินผลและระดับการควบคุมโดยประชาชน

6. ข้อจำกัดของการวิจัย

ในระหว่างการรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในงานวิจัย ผู้วิจัยต้องพบกับข้อจำกัดในหลายด้าน ทำให้งานวิจัยไม่สามารถนำเสนอรายละเอียดบางประเด็นได้อย่างรอบด้านนัก โดยสามารถสรุปได้ดังนี้

- 1) การสื่อสารและคมนาคม ในพื้นที่ชุมชนชาวเขาตำบลแก่นมะกรูดการติดต่อสื่อสารค่อนข้างลำบาก ผู้วิจัยไม่สามารถติดต่อสื่อสารผ่านระบบสารสนเทศได้ ดังนั้นจึงไม่มีการนัดหมายประชากรตัวอย่างล่วงหน้าเพื่อที่จะขอสัมภาษณ์ได้
- 2) การเก็บข้อมูลในชุมชนตำบลแก่นมะกรูดไม่สามารถใช้แบบสอบถามในการรวบรวมข้อมูลได้เพราะประชากรเกือบทั้งหมดเป็นชาวเขาซึ่งส่วนใหญ่แล้วไม่รู้หนังสือภาษาไทย อาจเกิดปัญหาความคลาดเคลื่อนของข้อมูล ผู้วิจัยอาศัยการลงพื้นที่สัมภาษณ์โดยตรงและหากไม่แน่ใจในข้อมูลที่ได้รับก็จะใช้การลงพื้นที่ซ้ำหลายครั้งเพื่อเป็นการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล
- 3) เอกสาร “โครงการปิดทองหลังพระเพื่อสืบสานแนวพระราชดำริ” เนื่องจากข้อมูลบางอย่างเป็นความลับของโครงการฯ ดังนั้นผู้วิจัยจึงอาศัยการสัมภาษณ์แล้วนำข้อมูลที่ได้มาเรียบเรียงประเด็นเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องการและนำมาผนวกข้อมูลที่มีที่ได้จากเอกสารที่มีอยู่เพื่อให้มีข้อมูลที่สมบูรณ์มากที่สุด

ผลการวิจัย

ในส่วนของผลการศึกษาผู้วิจัยทำการสังเคราะห์ เรียบเรียงประเด็นจากทั้งเอกสารและการสัมภาษณ์ โดยจะนำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบเชิงพรรณนาเพื่อให้ง่ายต่อความเข้าใจ มีรายละเอียดดังนี้

1. กระแสนิยม

พื้นที่ชุมชนแก่นมะกรูดไม่ได้ติดกับป่าห้วยขาแข้งโดยตรงมีพื้นที่ป่าสงวนเป็นแนวกั้นกลางอาจกล่าวได้ว่าเป็นป่าพื้นที่แนวกันชน (Buffer Zone) ป่าห้วยขาแข้ง ดังนั้นเป็นเรื่องที่อันตรายเป็นอย่างมากหากปล่อยให้เกิดปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ซึ่งอาจเกิดผลกระทบต่อป่าห้วยขาแข้งได้หากไม่ป้องกันปัญหาไว้ล่วงหน้า ก่อนจะกล่าวถึง

ปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ การเข้าใจบริบทของชุมชนเป็นเรื่องสำคัญ ดังนั้นในส่วนแรกเป็นการนำเสนอบริบทของชุมชนโดยรวม จากการสังเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดกล่าวโดยรวบรัดได้ว่า กระแสแห่งทุนนิยมได้เปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของชุมชนไปมาก ส่งผลต่อชุมชนชาวเขาตำบลแก่นมะกรูดอย่างชัดเจน โดยมีรายละเอียดดังนี้

แต่เดิมชาวบ้านทำไร่หมุนเวียนตามวิถีวัฒนธรรมดั้งเดิมมาโดยตลอด (ตี ภักไควร์, สัมภาษณ์, 2557) เช่น การปลูกข้าวไร่ ปลูกพริกกระเหรียง เป็นต้น การทำการเกษตรของชาวเขาจะไม่ใช้เทคโนโลยีใดๆ การปลูกพืชไม่มีการไถเหมือนดังปัจจุบันแต่จะใช้การขุดหลุมหยอดเมล็ดพันธุ์ลงไป สลับกับการปลูกพริกกระเหรียงไปพร้อมกัน เพื่อประโยชน์ระหว่างรอข้าวเก็บเกี่ยวได้ ชาวบ้านก็จะมีรายได้จากพริกกระเหรียงอีกทางหนึ่ง การทำไร่เน้นทำไร่แบบหมุนเวียน กล่าวคือ เมื่อมีการทำไร่ไปสักระยะหนึ่งจะหยุดทำไร่ในพื้นที่ตรงบริเวณนั้นและไปทำในที่ใหม่ ปล่อยให้พื้นดินฟื้นตัวและกลับมาสมบูรณ์อีกครั้งเพื่อชาวบ้านก็จะมาใช้ประโยชน์อีกครั้งในภายภาคหน้า

จนเมื่อประมาณ 10 ปีที่ผ่านมา ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมทำให้เกษตรกรรมแบบพืชเชิงเดี่ยวเริ่มเข้ามามีบทบาทกับวิถีเกษตรแบบดั้งเดิมของชาวบ้าน ชาวบ้านปรับตัวจากการทำการเกษตรแบบหมุนเวียนมาเป็นการทำการเกษตรเชิงพาณิชย์ มีการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเช่นเดียวชาวไทยพื้นราบทั่วไป อาทิ ข้าวโพด มันสำปะหลัง ยางพารา เป็นต้น ส่งผลให้มีการบุกรุกแผ้วถางปรับเปลี่ยนพื้นที่ไร่หมุนเวียนมาเป็นไร่ประจำบางเพื่อประโยชน์เชิงพาณิชย์

การเข้ามาของเทคโนโลยีที่ทันสมัยเป็นอีกปัจจัยที่สำคัญ จากเดิมที่เคยทำการเกษตรโดยไม่ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยปัจจุบันถูกแทนที่ด้วยเครื่องจักรสมัยใหม่ที่มีประสิทธิภาพและรวดเร็ว ทำให้อาจเกิดปัญหาต่างๆตามมา อาทิ การพังทลายของหน้าดินเนื่องจากการปรับพื้นที่ด้วยเครื่องจักรสมัยใหม่ เป็นต้น (พระปลัดเวียงโม, สัมภาษณ์, 2557)

การใช้สารเคมี อาทิ ยาฆ่าแมลง ปุ๋ย เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดผลสะท้อนกลับอย่างรุนแรงคือ การเกิดสารพิษตกค้าง ดินเสื่อมคุณภาพ ในระยะยาวทำให้พื้นที่ทำเกษตรเสื่อมโทรม ผลผลิตทางการเกษตรในระยะยาวลดน้อยลง (พระปลัดเวียงโม, สัมภาษณ์, 2557)

อีกปัญหาหนึ่งที่สำคัญคือ การทำไร่หมุนเวียนของชาวบ้านมักจะถูกดำเนินคดีจากเจ้าหน้าที่รัฐเนื่องจากช่วงเวลาที่ชาวบ้านเว้นวรรคการใช้ที่ดินเพื่อที่จะทำให้พื้นดินทำการฟื้นฟื้นตัวเอง พื้นที่ถูกทิ้งให้รกร้างพืชต่างๆกลับมาอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง เจ้าหน้าที่รัฐเมื่อเห็นเช่นนั้นก็ไม่ให้ชาวบ้านเข้ามาทำกินในพื้นที่เนื่องจากมองว่าเป็นพื้นที่ป่าจึงก่อให้เกิดปัญหาการกระทบกระทั่งระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับชาวบ้านโดยตลอด (บุญชู สุธรรมชา, สัมภาษณ์, 2556)

2. การเพิ่มจำนวนของประชากร

นอกจากการเปลี่ยนจากการผลิตแบบหมุนเวียนตามวิถีวัฒนธรรมมาเป็นการผลิตเพื่อเศรษฐกิจ การเพิ่มขึ้นของประชากรก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญต่อปัญหาในพื้นที่ กล่าวคือ ชาวบ้านจำต้องผลิตให้ได้ผลผลิตมากกว่าเดิมเพื่อเพิ่มรายได้มาจุนเจือครอบครัว ดังนั้นก็ต้องหาพื้นที่ทำกินเพิ่มจึงก่อให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ (บุญชู สุธรรมชา, สัมภาษณ์, 2556)

การจัดสรรที่ทำกินในพื้นที่ชุมชนชาวเขาตำบลแก่นมะกรูดยึดเอาแผนที่เดิมที่ทำไว้เมื่อ ปี พ.ศ. 2526 ซึ่งกำหนดให้ครอบครัวละ 25 ไร่ เมื่อเวลาผ่านไปสมาชิกในครอบครัวเพิ่มมากขึ้นแต่ที่ดินเท่าเดิมจึงก่อให้เกิดปัญหาตามมาซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลจากการพูดคุยกับกำนันเวียงพะไฟ คลองวะ (สัมภาษณ์, 2557) ที่กล่าวว่า เมื่อก่อนครอบครัวกำนันมีประมาณ 8 คน ปัจจุบันเพิ่มเป็น 18 คน เป็นต้น การที่มีพื้นที่เท่าเดิม คนมากขึ้น รายได้ที่จุนเจือครอบครัวก็ไม่เพียงพอ

เมื่อเป็นเช่นนั้นชาวบ้านจึงต้องรุกพื้นที่ป่าผลเพื่อนำมาซึ่งการมีรายได้เพิ่มมากขึ้น ทำให้มีปัญหากเกิดขึ้น อาทิ มีการจับกุมดำเนินคดีกันเป็นจำนวนมาก ปัญหาของชาวบ้านรุกที่ป่าอนุรักษ์มีอยู่อย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับข้อมูลจากกรมทหารพรานที่ 35 พื้นที่ทหารบกใช้ประโยชน์บ้านอิมาด (2557) ที่แสดงให้เห็นว่า ในช่วงเวลาระหว่างปี พ.ศ. 2547-2550 เจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้มีการจับกุมและยึดพื้นที่บุกรุกป่าคืนได้เป็นจำนวนมาก โดยตลอด 3 ปีมีพื้นที่ที่เป็นข้อพิพาทและดำเนินการจับกุมมีจำนวนถึง 60 ไร่ ซึ่งส่วนนี้ยังไม่นับรวมถึงส่วนที่แอบใช้ ซึ่งเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ยอมรับเองว่ามี

อยู่มากแต่ก็ต้องอาศัยการระลုံးอวล้วยกันซึ่งหากนำมานับรวมแล้วน่าจะเป็นพื้นที่จำนวนมากพอสมควร (สมบุรณ์ ใจบุญ ลือ, สัมภาษณ์, 2557)

3. ปัญหาด้านวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาในพื้นที่เป็นอย่างมาก การยึดหลักกฎหมายมากกว่ามองถึง วัฒนธรรมของท้องถิ่นอาจจะทำให้เข้าใจไม่ตรงกันและก่อให้เกิดปัญหาขึ้นในที่สุด ตัวอย่างเช่น การทำไร่หมุนเวียนของ ชาวเขานั้นก่อให้เกิดปัญหากับเจ้าหน้าที่รัฐพอสมควร กล่าวคือ ชาวเขาทำไร่แล้วก็ทิ้งที่ๆทำไร่ไว้ให้ว่างเปล่าหลังจากทำไร่ เสร็จเพื่อที่จะทำให้สภาพของไร่ฟื้นคืนตัวเองแต่ปัญหาที่ตามมาคือ เมื่อปล่อยให้ไร่ร้างว่างเปล่า ต้นหญ้า ต้นไม้ก็ขึ้น ใหม่ในบริเวณดังกล่าว เจ้าหน้าที่รัฐเมื่อเห็นเป็นเช่นนั้นจึงเข้าใจว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ป่าไม้ไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ ทำให้ชาวบ้านเกิดความขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่ในที่สุด (บุญชู สุธรรมชาว, สัมภาษณ์, 2557)

อีกประการที่สำคัญด้านวัฒนธรรมของชาวกะเหรี่ยง พวกเขาเชื่อว่าการถือครองที่ดินเป็นสิ่งที่ทำไม่ได้เพราะผิด หลักวัฒนธรรมความเชื่อที่ว่า ที่ดินเป็นของพระแม่ธรณีไม่สามารถเป็นของส่วนตัวได้ การที่จะมาถือครองว่าเป็นของ ผู้ใดผู้หนึ่งจึงทำไม่ได้ ขัดกับวัฒนธรรมและประเพณีความเชื่อ พวกเขา รู้สึกเสมอว่าที่ดินเป็นของคนทุกคน พวกเขา สามารถใช้ได้โดยเสรี (บุญชู สุธรรมชาว, สัมภาษณ์, 2556) และเมื่อผนวกกับหลักคิดที่ว่า ชาวกะเหรี่ยงในชุมชนเขาอยู่ กับป่ามาตั้งแต่เก่าก่อน ไปไหนมาไหนไม่จำเป็นต้องขอใคร ไม่มีเขต พรหมแดน แต่วันหนึ่งมีกฎหมายอนุรักษ์เข้ามา สิ่ง ที่เขาเคยกระทำมาเป็นประจำในชีวิตประจำวันและตามวิถีชีวิตของเขาก็ไม่สามารถทำได้อีกต่อไป ทำให้เขารู้สึกว่ามันไม่ ยุติธรรมกับพวกเขาเท่าไรนัก

ด้วยเหตุที่กล่าวมาก่อให้เกิดปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากทุนนิยมได้เข้า มาสู่ชุมชนจากเดิมที่การดำเนินชีวิตเป็นแบบอยู่อย่างพอเพียง เกษตรก็ทำแบบพอเพียง คือ ทำเพื่อกินใช้ในครัวเรือนก่อน แล้วหากเหลือก็นำไปแลกเปลี่ยนกันหรือขายในท้องตลาด ได้แปรเปลี่ยนเป็นสังคมนิยม การมุ่งที่จะหารายได้เพื่อ สนองความต้องการมีมากขึ้น ทำอย่างไรจึงจะมีรายได้เพิ่มขึ้น ผลที่ตามมาคือ การขยายที่ดินทำกินเพื่อที่จะให้ได้ผลผลิต มากขึ้นเพื่อใช้ตอบสนองตนเองและครอบครัว ใช้สารเคมีเพื่อเพิ่มผลผลิต จนนำไปสู่ปัญหากระทบกระทั่งระหว่างชาวบ้าน กับเจ้าหน้าที่รัฐเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องมาตลอดในพื้นที่ (พระปลัดเวียงไม่, สัมภาษณ์, 2557)

4. การแก้ปัญหาโดย “โครงการจัดการพื้นที่คุ้มครองอย่างมีส่วนร่วม (จอมป่า)”

โครงการจัดการพื้นที่คุ้มครองอย่างมีส่วนร่วม (จอมป่า) มีหลักการดำเนินงานที่สำคัญคือ การเรียนรู้โดยไว้ อกคิดต่อชุมชน การสำรวจเส้นแนวเขต วางแผนบริหารจัดการพื้นที่และการหนุนเสริมวิถีชีวิตที่เป็นมิตรกับผืนป่า (เพ็ญ พรรณ อินทปนต์, 2552, น. 38-46) การดำเนินโครงการฯใช้ชื่อโครงการว่า “โครงการจัดการพื้นที่ตำบลแก่นมะกรูดเชิง วัฒนธรรมชนเผ่าเพื่อรักษาระบบนิเวศผืนป่ากันชนห้วยขาแข้ง” ดำเนินโครงการฯโดยมีมูลนิธิสืบนาคะเสถียรเป็นหัวแรง หลัก การดำเนินงานของมูลนิธิสืบนาคะเสถียรนอกจากจะทำตามแผนงานของตนเอง อีกทางหนึ่งยังต้องรับฟังข้อเสนอจากชาวบ้าน เพื่อนำมาปฏิบัติ หากกล่าวโดยสรุป ในส่วนของข้อเสนอของชาวบ้านในพื้นที่ชุมชนเขาตำบลแก่นมะกรูดที่มาจาก การ ระดมความเห็นในที่ประชุมมีอยู่สองเรื่องหลัก กล่าวคือ พื้นที่วัฒนธรรมและการจัดการป่าชุมชน (มูลนิธิสืบนาคะเสถียร, 2550)

ประเด็นของการฟื้นฟูวัฒนธรรม ได้มีการดำเนินการจัดตั้งกลุ่มวัฒนธรรมขึ้นมาเพื่อที่จะสืบสานวัฒนธรรมแก่ เยาวชนรุ่นหลังและพร้อมกันนั้นได้มีการจัดตั้งกลุ่มเยาวชนเพื่อที่จะมาศึกษาวัฒนธรรมจากกลุ่มวัฒนธรรมที่จัดตั้งขึ้น ผล จากการศึกษพบว่า แม้จะมีการจัดตั้งทั้งกลุ่มวัฒนธรรมและกลุ่มเยาวชนขึ้น แต่การที่จะดำเนินการต่อไม่เป็นไปตามที่ คาดหวัง ไม่มีการสานต่อกิจกรรมเนื่องจากความตื่นตัวและตกลึกถึงปัญหาค่อนข้างน้อย ผู้ที่พร้อมที่จะปฏิบัติมีอยู่น้อย ผู้ที่เข้าร่วมส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มผู้นำชุมชนที่เข้าประชุมและเมื่อก่อตั้งแล้วก็ไม่ได้เอาไปสานต่อแต่อย่างใด จากการ สอบถามชาวบ้านบางท่านที่มีรายชื่ออยู่ในเครือข่ายกลับพบว่าไม่รู้เรื่องเลยกับโครงการฯดังกล่าว

โครงการจัดการพื้นที่คุ้มครองอย่างมีส่วนร่วม (จอมป่า) ล้มเหลวอย่างสิ้นเชิงในกระบวนการมีส่วนร่วมและประสิทธิผลที่ได้จากโครงการฯ ผู้คนแทบจะลืมไปแล้วด้วยซ้ำว่าโครงการฯ นี้เคยเกิดขึ้น ผลที่เป็นรูปธรรมจริงๆ ที่เห็นอย่างเด่นชัดคือ ป่าชุมชน แต่กระนั้นก็ดีชาวบ้านเองต่างรู้สึกว่าเป็นเรื่องที่ห่างไกลตัวเป็นอย่างมากเพราะในชีวิตประจำวัน สวนหลังบ้าน ก็เปรียบเสมือนป่าชุมชนอยู่แล้ว (รังสรรค์ บุญน้อม, สมบูรณ์ ใจบุญลือ, บุญชู สุธรรมชา และ พระปลัดเวียโม, สัมภาษณ์, 2557)

5. การดำเนิน “โครงการปิดทองหลังพระสืบสานแนวพระราชดำริ” ในพื้นที่ตำบลแก่นมะกรูด

องค์การบริหารส่วนจังหวัดอุทัยธานีร่วมกับจังหวัดอุทัยธานี องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไร่ มูลนิธิปิดทองหลังพระสืบสานแนวพระราชดำริ เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน หมู่ 1 บ้านไต้ หมู่ 2 บ้านคลองเสลา หมู่ 3 บ้านใหม่คลองอ้งวะ และหมู่ 4 บ้านอีมาดอีทราย ตำบลแก่นมะกรูด ให้มีความสำคัญกับการบูรณาการความร่วมมือ การทำงานร่วมกับหน่วยงานของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งแนวดิ่งและแนวราบ ทั้งหน่วยงานสืบสานแนวพระราชดำริ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงาน ทำงานแบบองค์รวม ในการบูรณาการความร่วมมือในการทำงานร่วมกับหน่วยงานทุกภาคส่วนนี้เพื่อให้เกิดแนวทางที่หลากหลายในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนให้อยู่รอด พอเพียงและพัฒนาอย่างยั่งยืนตามแนวทางสืบสานแนวพระราชดำริ (องค์การบริหารส่วนจังหวัดอุทัยธานี, 2556)

ช่วงการเตรียมความพร้อมโครงการฯ เริ่มที่การคัดเลือกอาสาสมัครปิดทองหลังพระ (อสพ.) เพื่อสำรวจข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลด้านภูมิศาสตร์ สังคมศาสตร์ ทำงานร่วมกับทีมพัฒนาของโครงการฯ เป็นผู้ประสานงานระหว่างโครงการและชุมชนต่อไปในอนาคตและมีบทบาทสำคัญในการดำเนินกระบวนการเข้าใจและเข้าถึงชุมชน

มีการจัดการอบรมศึกษาดูงานให้แก่คณะผู้บริหาร ข้าราชการ พนักงานจ้าง และเจ้าหน้าที่ปฏิบัติการในการไปอบรมศึกษาและดูงานในพื้นที่ต้นแบบต่างๆ และการศึกษาดูงานที่เกี่ยวข้อง เชื่อมโยงความต้องการของชาวบ้านกับแผนงานของหน่วยงานราชการตามแนวทางปิดทองหลังพระฯ ได้มีการทำกิจกรรมต่อไปนี้

ชุดทีมเจ้าหน้าที่โครงการปิดทองหลังพระฯ จังหวัดน่านและสถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระฯ สร้างความเข้าใจและถ่ายทอดกระบวนการพัฒนาสู่ทีมปฏิบัติการพื้นที่ขยายผลภายใต้ความร่วมมือระหว่างสถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระฯ โดยลงพื้นที่ในช่วงระยะเวลา 15 วัน (ระหว่างวันที่ 24 มกราคม – 7 กุมภาพันธ์ 2556) เพื่อรวบรวมและสรุปผลการลงพื้นที่เสนอต่อคณะกรรมการสถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระฯ

ทีมปฏิบัติงานในพื้นที่ ลงพื้นที่สร้างความรู้ ความเข้าใจให้แก่ประชาชนตำบลแก่นมะกรูด อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี ตามแนวทางสืบสานแนวพระราชดำริ ขออนุญาตใช้พื้นที่ หมู่ที่ 1 (สภาตำบลแก่นมะกรูดเดิม) ขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไร่ เพื่อใช้ในการติดตั้งโทรศัพท์และใช้บริการสื่อสารผ่านระบบดาวเทียม รวมถึงการใช้เป็นศูนย์การประสานงานที่พักอาศัยและปฏิบัติงานตามโครงการฯ

จัดส่งข้าราชการและพนักงานจ้างขององค์การบริหารส่วนจังหวัดอุทัยธานีไปศึกษาดูงานโครงการพื้นที่ต้นแบบจังหวัดน่าน ระหว่างวันที่ 14 - 16 กุมภาพันธ์ 2556 จัดส่ง ผู้นำชุมชน ตัวแทนสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไร่ คณะผู้บริหาร ข้าราชการ ลูกจ้างประจำ และพนักงานจ้างขององค์การบริหารส่วนจังหวัดอุทัยธานี ไปศึกษาดูงานโครงการปิดทองหลังพระพื้นที่ต้นแบบ จังหวัดเพชรบุรี ระหว่างวันที่ 6 -7 มีนาคม 2556 จัดส่งข้าราชการ ลูกจ้างประจำ และพนักงานจ้างขององค์การบริหารส่วนจังหวัดอุทัยธานี ผู้นำชุมชนและประชาชนตำบลแก่นมะกรูด ไปอบรมและศึกษาดูงานเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่สูงอย่างยั่งยืน จังหวัดน่าน รุ่นที่ 1 ระหว่างวันที่ 25 – 28 พฤษภาคม 2556 , รุ่นที่ 2 ระหว่างวันที่ 1 - 4 มิถุนายน 2556 ช่วงการเตรียมความพร้อมโครงการฯ ในพื้นที่เป้าหมาย เพื่อวางแนวทางปฏิบัติและอำนวยความสะดวกให้เป็นไปตามหลักการ นโยบายและระบบ ส่งเสริม ประสานความร่วมมือการทำงาน กำกับ ให้คำแนะนำ

ติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานตามโครงการฯ จังหวัดอุทัยธานีแต่งตั้งคณะกรรมการและทีมปฏิบัติงานขับเคลื่อนโครงการพื้นที่ต้นแบบบูรณาการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่ตำบลแก่นมะกรูด ประกอบด้วย คณะทำงานด้านการกำหนดแนวเขตที่ดิน คณะทำงานด้านการบริหารจัดการน้ำ คณะทำงานด้านการเกษตรและพัฒนาอาชีพ ทีมปฏิบัติงานระดับพื้นที่

การดำเนินงานโครงการฯในพื้นที่เป้าหมาย คณะทำงานด้านการกำหนดแนวเขตที่ดินการสำรวจข้อมูลได้สำรวจทั้งหมด 4 หมู่บ้านโดยมีชาวบ้านเจ้าของที่ดินและแปลงข้างเคียงร่วมสำรวจและชี้แนวเขตรวมผู้เข้าร่วมโครงการ 740 ราย จำนวน 1,087 แปลง พื้นที่ 14,875 ไร่ 1 งาน 2 ตารางวา เข้าดำเนินการสำรวจแหล่งน้ำรวมทั้งสิ้น 18 ลำห้วย 1 อ่างเก็บน้ำ และ 3 สระเก็บน้ำ ภายหลังจากการสำรวจแหล่งน้ำและที่ดินทำกินแล้วคณะทำงานด้านการเกษตรได้เข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนด้านการเพาะปลูกพืช โดยออกแบบการปลูกพืชแบบผสมผสาน เป็นการบูรณาการการทำงานร่วมกับหน่วยงานหลายภาคส่วนและสถาบันการศึกษา ได้ลงพื้นที่สำรวจข้อมูลเศรษฐกิจและสังคม

กระบวนการจัดทำเวทีคืบข้อมูล จังหวัดอุทัยธานี องค์การบริหารส่วนจังหวัดอุทัยธานี องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไร่ ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องและสถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ จึงได้จัดเวทีคืบข้อมูลกลุ่มย่อยรายหมู่บ้านและรับทราบปัญหาและความต้องการของชุมชนหมู่ 1 - 4 ตำบลแก่นมะกรูด อำเภอบ้านไร่ ระหว่างวันที่ 5-8 พฤศจิกายน 2556 เพื่อทำความเข้าใจกับชาวบ้านก่อนกระบวนการจัดทำเวทีคืบข้อมูลใหญ่ ซึ่งได้จัดให้มีเวทีประชาคมหมู่บ้านเพื่อคืบข้อมูลและถอดความต้องการของชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาตนเองตามโครงการฯให้ทั้ง 4 หมู่บ้าน เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2556 เพื่อต้องการให้ชาวบ้านร่วมตรวจสอบและรับรองความถูกต้องของข้อมูล

6. ปัญหาในการดำเนินโครงการปิดทองหลังพระเพื่อสืบสานแนวพระราชดำริในพื้นที่ตำบลแก่นมะกรูด

โครงการฯ มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือการสร้างการมีส่วนร่วมแบบบูรณาการแต่ในความเป็นจริงกลับพบว่าการทำงานในพื้นที่ของเจ้าหน้าที่โครงการฯกลับไม่ได้สร้างการมีส่วนร่วมกับหน่วยงานที่มีอยู่ในพื้นที่ดั้งเดิมมากเท่าที่ควร ถึงแม้จะมีก็อยู่ในส่วนของการเข้าร่วมการประชุมเป็นส่วนมาก การดำเนินโครงการฯหน่วยงานที่อยู่ในพื้นที่แต่เดิมมีความร่วมมือหรือเข้ามามีส่วนร่วมค่อนข้างน้อย

ในความเป็นจริงอีกแง่หนึ่ง การเข้ามามีส่วนร่วมโครงการฯขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็น องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไร่ องค์การบริหารส่วนจังหวัดอุทัยธานี ในการดำเนินงานโครงการฯ ปัจจุบันหน่วยงานเหล่านี้ได้มีส่วนร่วมเต็มที่ ในการศึกษาวิจัยพบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งสองเข้ามามีส่วนร่วมโดยการจ้างพนักงานชั่วคราวเพื่อให้ไปทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่โครงการเท่านั้น (เทวราช คุณหาร และ สมพงษ์ จันทรรัตน์, สัมภาษณ์, 2557) ดังนั้นงานทั้งหมดอยู่ที่เจ้าหน้าที่โครงการปิดทองหลังพระเป็นส่วนใหญ่ สอดคล้องกับการลงพื้นที่สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ประจำโครงการฯ ที่กล่าวว่า “หากเราจะลงพื้นที่ทำงานแล้วไม่ว่าชาวบ้านจะลงพื้นที่หรือไม่ เราก็ต้องมุ่งหน้าทำงานต่อไปไม่ว่าชาวบ้านจะร่วมหรือไม่ก็ตาม” (ไม่ประสงค์ออกนาม, สัมภาษณ์, 2556)

ข้อมูลจาก กรมทหารพรานที่ 35 พื้นที่ทหารบกใช้ประโยชน์บ้านอิมาด (2557) พบว่า พื้นที่ชุมชนตำบลแก่นมะกรูด การจัดสรรที่ทำกินยังยึดเอาแผนที่เดิมที่ทำไว้เมื่อ ปี พ.ศ. 2526 ซึ่งกำหนดให้ครอบครัวละ 25 ไร่ การเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมโครงการฯของชาวบ้านเป็นประเด็นต่อจากที่กล่าวไปข้างต้นกล่าวคือ สำหรับผู้ที่ถือครองพื้นที่ทำกินเดิม (จำนวน 25 ไร่) ก็พยายามถางป่าอ้อยสิทธิ์ทำกินในพื้นที่เพื่อให้ได้พื้นที่เพิ่มโดยหวังว่าคณะกรรมการเดินแนวเขตจะกำหนดเขตพื้นที่ทำกินให้ตนเองมีพื้นที่มากไปจากเดิม แต่หากผู้ที่มีพื้นที่มากไปจากเดิม (บุกรุกพื้นที่เพิ่ม) ก็เสี่ยงที่จะให้ความร่วมมือกับโครงการฯ เพราะเกรงว่าจะถูกเวนคืนพื้นที่ไปใช้และโครงการฯและดำเนินคดีทางกฎหมาย (สมบุญ ใจบุญลือ, สัมภาษณ์, 2557) และความเป็นจริงจากการลงพื้นที่ทำให้ผู้วิจัยทราบว่า โดยส่วนใหญ่ผู้ที่มีพื้นที่ทำกินมากมักจะ

เป็นผู้นำชุมชน ซึ่งตรงนี้เป็นจุดสำคัญมากเพราะเมื่อผู้นำชุมชนกลัวที่จะเข้าร่วมโครงการฯ ก็จะส่งผลกระทบต่อการมีส่วนร่วมโดยรวม

ปัญหาประการต่อมา เนื่องด้วยชาวบ้านเป็นชาวเขาที่อยู่อาศัยกันมานาน ชีวิตของพวกเขาอาศัยธรรมชาติและป่าไม้ในการดำรงชีวิตอยู่ตลอดเวลา แต่แม้ว่าพวกเขาถือว่าป่าไม้เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตในส่วนของภาระหนักถึงผลกระทบที่จะเกิดต่อลูกหลานยังมีไม่มากนัก การใช้ยาฆ่าแมลงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทุกฝ่ายเป็นกังวลว่ามันกำลังกลับมาทำลายพวกเขาเอง เนื่องจากสารพิษต่างไหลรวมกันไปในแหล่งน้ำ นานเข้าอาจสร้างปัญหาให้กับพวกเขาไม่มากนักน้อยในอนาคต (รังสรรค์ บุญน้อม, สมบูรณ์ ใจบุญลือ, บุญชู สุธรรมชา และ พระปลัดเวียโม, สัมภาษณ์, 2557)

ในด้านงบประมาณ ข้อมูลจากองค์การบริหารส่วนจังหวัด (2556) งบประมาณที่ใช้ไปไม่มีส่วนโดยตรงกับโครงการฯในพื้นที่มากนัก หากแต่เป็นการใช้เงินเพื่อการบริหารจัดการในส่วนของค่าใช้จ่ายประจำที่จ่ายต่อเจ้าหน้าที่เสียมากกว่า ค่าใช้จ่ายทั้งหมดเป็นส่วนที่ต้องจ่ายเพื่อการบริหารจัดการเบื้องต้น ไม่มีค่าใช้จ่ายใดที่แสดงถึงกิจกรรมที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วม ชาวบ้านในพื้นที่เมื่อมองไม่เห็นถึงผลประโยชน์ที่มีต่อตนเอง ทำให้อาจตั้งข้อสังเกตได้ว่าการทำงานในพื้นที่ที่ไม่ค่อยมีความคืบหน้าอาจจะมาจากมูลเหตุเหล่านี้ก็เป็นได้และอาจมีผลต่อระดับการมีส่วนร่วม

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

1. วิเคราะห์รูปแบบและระดับการมีส่วนร่วม

การศึกษาครั้งนี้ แบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมเป็น 3 รูปแบบกล่าวคือ การมีส่วนร่วมแบบเป็นไปเอง ซึ่งเป็นไปโดยการอาสาสมัครหรือการรวมตัวกันขึ้นเองเพื่อแก้ไขปัญหาของกลุ่มของตนเองโดยเน้นการกระทำที่มีได้รับการช่วยเหลือจากภายนอกซึ่งมีรูปแบบที่เป็นเป้าหมาย การมีส่วนร่วมแบบชักนำ ซึ่งเป็นการเข้าร่วมโดยต้องการความเห็นชอบหรือสนับสนุนโดยรัฐบาลเป็นรูปแบบโดยทั่วไปของประเทศที่กำลังพัฒนา การมีส่วนร่วมแบบบังคับ ซึ่งเป็นผู้มีส่วนร่วมภายใต้การดำเนินนโยบายของรัฐบาลภายใต้การจัดการโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือโดยการบังคับโดยตรง (1981, อ้างถึงใน สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรน้ำ กรมทรัพยากรน้ำ, 2556, น.14)

กล่าวได้ว่า แม้ว่าวิถีชีวิตชาวบ้านจะผูกพันกับป่ามาแต่กำเนิดจนทำให้ชาวบ้านรู้สึกว่าจะตนเองกับป่าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แต่กระนั้นก็มีการขาดซึ่งการตระหนักถึงผลกระทบในภายภาคหน้าที่เกิดขึ้นทำให้พวกเขา mong ชำมการที่จะช่วยกันรักษาป่าซึ่งเป็นต้นธารของการใช้ชีวิตในพื้นที่ เมื่อชาวบ้านในพื้นที่มองไม่เห็นซึ่งความสำคัญของการรักษาทรัพยากรทางธรรมชาติ ก็ส่งผลต่อรูปแบบการมีส่วนร่วมอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ ชาวบ้านมิได้มีการตกลึกทางความคิดเพื่อที่จะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นแต่อย่างใด การเข้าร่วมโครงการฯของชาวบ้านถูกสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐคือ ได้รับการผลักดันโครงการฯโดยองค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็นหน่วยงานที่ตั้งโครงการฯมาในพื้นที่เพื่อหวังแก้ปัญหาเชิงบูรณาการ โดยอาศัยโครงการฯในจังหวัดนานเป็นต้นแบบ

ดังนั้นกล่าวได้ว่า หากองค์การบริหารส่วนจังหวัดไม่เป็นผู้ริเริ่ม โครงการฯไม่มีทางเกิดขึ้นในพื้นที่ได้เลย จากการวิเคราะห์จะพบว่า การเกิดขึ้นของโครงการปิดทองหลังพระฯเกิดขึ้นจากการส่งเสริมโดยองค์การของรัฐ ในที่นี้คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัดอุทัยธานี เมื่อเป็นเช่นนั้น การมีส่วนร่วมแบบชักนำ ซึ่งสหประชาชาตินิยามไว้ว่า การเข้าร่วมโดยความต้องการหรือความเห็นชอบหรือการสนับสนุนโดยรัฐบาล เมื่อกลับมามองถึงบริบทการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนชาวเขาตำบลแก่นมะกรูดสรุปได้ว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมในโครงการปิดทองหลังพระฯของชุมชนชาวเขาตำบลแก่นมะกรูดคือ การมีส่วนร่วมแบบชักนำ โดยองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุทัยธานีนั่นเอง

ตารางที่ 1

รูปแบบการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม	คำอธิบาย	รูปแบบการมีส่วนร่วม	เหตุผลสนับสนุน
แบบเป็นไปเอง	มีส่วนร่วมโดยการอาสาสมัครหรือการรวมตัวกันขึ้นเองเพื่อแก้ไขปัญหาของกลุ่มของตนเอง	-	-
แบบชักนำ	มีส่วนร่วมโดยต้องการความเห็นชอบหรือสนับสนุนจากรัฐบาล	/	ได้รับการส่งเสริมจากองค์การบริหารส่วนจังหวัด อุทัยธานี และหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ
แบบบังคับ	มีส่วนร่วมภายใต้การดำเนินนโยบายของรัฐบาลภายใต้การจัดการโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือโดยการบังคับโดยตรง	-	-

การวิจัยชิ้นนี้มุ่งเน้นศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในโครงการฯ ดังนั้นสิ่งที่สำคัญที่สุดคือเรื่องการศึกษา เพื่อให้ทราบว่าชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการฯ มากน้อยเพียงใด ในชั้นการวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมสิ่งสำคัญที่นำมาใช้คือ กิจกรรมต่าง ๆ ที่ทำในพื้นที่ กิจกรรมจะเป็นตัวบ่งบอกว่าชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการฯ มากน้อยเพียงใดหรือกล่าวได้ว่าชุมชนมีระดับการมีส่วนร่วมในระดับใดนั่นเอง ผู้วิจัยจะนำผลการศึกษาที่ได้ในบทที่ 4 มาวิเคราะห์เชื่อมโยงกับทฤษฎีเพื่อที่จะให้ได้ผลลัพธ์ออกมาตอบโจทย์วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยในที่นี้แบ่งระดับการมีส่วนร่วมออกเป็น 7 ระดับ จากน้อยไปมาก กล่าวคือ

- 1) ระดับการให้ข้อมูล ผู้กำหนดนโยบายกับประชาชนไม่เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นหรือเกี่ยวข้องใดๆ วิธีการให้ข้อมูล เช่น การแถลงข่าวการแจกข่าว การแสดงนิทรรศการ การทำหนังสือพิมพ์ให้ข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดจนการใช้สื่ออื่น ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หอกระจายข่าว เป็นต้น
- 2) ระดับการเปิดรับความคิดเห็นจากประชาชน ผู้กำหนดนโยบายเชิญชวนให้ประชาชนร่วมแสดงความคิดเห็นเพื่อให้ได้ข้อมูลมากขึ้นและประเด็นในการประเมินข้อดีข้อเสียอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการริเริ่มโครงการ การบรรยายให้ประชาชนฟังแล้วขอความคิดเห็นจากคนฟัง เป็นต้น
- 3) ระดับการให้คำปรึกษาหารือ เป็นการเจรจากันอย่างเป็นทางการเพื่อประเมินความก้าวหน้าและระบุประเด็นหรือข้อสงสัยต่าง ๆ เช่น การจัดประชุม การจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ตลอดจนการเปิดกว้างรับฟังความคิดเห็นในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การสนทนากลุ่มและการประชาเสวนา เป็นต้น
- 4) ระดับการวางแผนร่วมกัน มีความรับผิดชอบร่วมกันในการวางแผนโครงการและผลที่เกิดจากการดำเนินโครงการ
- 5) ระดับการร่วมปฏิบัติ เป็นระดับที่ผู้กำหนดนโยบายและประชาชนร่วมกันดำเนินตามนโยบายเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้
- 6) ระดับการตรวจสอบและประเมินผล ติดตามการดำเนินกิจกรรมนั้นๆ รูปแบบอาจอยู่ในส่วนของการตั้งคณะกรรมการติดตามและประเมินผลที่มาจากหลายฝ่าย
- 7) ระดับการควบคุมโดยประชาชน เป็นระดับสูงสุดของการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อแก้ปัญหาข้อขัดแย้งที่มีอยู่ทั้งหมด เช่น การลงประชามติ เป็นต้น

โดยมีผลการวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

ระดับการให้ข้อมูลและระดับการรับความคิดเห็นจากประชาชน มีการเชื่อมโยงความต้องการของชาวบ้านสี่หมู่บ้านในตำบลแก่นมะกรูด ทีมกิจกรรมซึ่งประกอบด้วยตัวแทนจาก สถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระฯ องค์การบริหารส่วนจังหวัดอุทัยธานีและองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไร่ เข้ารับฟังแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับชาวบ้านอย่างไม่เป็นทางการ ลงพื้นที่สร้างความรู้ ความเข้าใจให้แก่ประชาชนตำบลแก่นมะกรูด ประโยชน์เพื่อรวบรวมข้อมูลใช้เป็นฐานข้อมูลเบื้องต้นในการทำงาน การลงพื้นที่ใช้เวลาเป็น 15 วัน ช่วงระหว่างวันที่ 24 มกราคม – 7 กุมภาพันธ์ 2556

ระดับการให้คำปรึกษาหารือ การเข้ามาในพื้นที่ของโครงการปิดทองหลังพระฯ เริ่มเข้ามาในปี พ.ศ. 2556 เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมโดยการคัดเลือกอาสาสมัครปิดทองหลังพระ (อสพ.) จากชาวบ้านในสี่หมู่บ้านเพื่อร่วมดำเนินการในการแก้ไขและพัฒนาในพื้นที่ชุมชนและทำงานร่วมกับทีมพัฒนาโครงการฯ หลังจากนั้นมีการประสานความร่วมมือกันระหว่างกันทั้งในส่วนของทีมปฏิบัติงานในพื้นที่ ข้าราชการ ลูกจ้างประจำ ตัวแทนผู้นำชุมชน จัดการประชุมเสวนา ศึกษาดูงาน เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันถึงเป้าหมายโครงการฯ สร้างความรู้ความเข้าใจกับประชาชนและนำกระบวนการหลักการ แนวคิดและวิธีการมาปรับประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาพื้นที่ตำบลแก่นมะกรูด

ระดับการวางแผนร่วมกัน หลังจากนั้นได้มีการทำงานร่วมกัน มีการปรึกษาหารือเพื่อดำเนินโครงการฯ ระหว่างกัน ภายใต้ชื่อ คณะทำงานโครงการพื้นที่ต้นแบบบูรณาการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่ตำบลแก่นมะกรูด อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี ตามแนวพระราชดำริ โดยคณะทำงานฯ ดังกล่าวได้จัดตั้งคณะทำงานด้านต่างๆ เพื่อให้ถ่ายทอดการทำงาน กล่าวคือ

คณะทำงานด้านการกำหนดแนวเขตที่ดินเพื่อดำเนินงานในพื้นที่ภาคสนามและทำการสำรวจการถือครองที่ดิน จำนวนราษฎรที่มีที่อยู่อาศัยที่ทำกิน คณะทำงานด้านการบริหารจัดการน้ำเพื่อดำเนินงานในพื้นที่ภาคสนามทำการสำรวจจัดทำข้อมูลแหล่งน้ำและลำห้วยในพื้นที่ทั้ง 4 หมู่บ้าน คณะทำงานด้านการเกษตรและพัฒนาอาชีพเพื่อทำการสำรวจจัดทำข้อมูลด้านการเกษตรและพัฒนาอาชีพในพื้นที่ทั้ง 4 หมู่บ้าน จัดทีมปฏิบัติงานระดับพื้นที่เพื่อทำหน้าที่ประสานงานและปฏิบัติงานมวลชนในพื้นที่

ระดับการร่วมปฏิบัติ ในปี พ.ศ. 2556 คณะทำงานขับเคลื่อนโครงการพื้นที่ต้นแบบบูรณาการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่ตำบลแก่นมะกรูด ได้ดำเนินการตามแผนที่วางไว้กล่าวคือ

การกำหนดแนวเขตที่ดิน มีชาวบ้านเจ้าของที่ดินและแปลงข้างเคียงร่วมสำรวจและชี้แนวเขตรวมผู้เข้าร่วมโครงการ 740 ราย จำนวน 1,087 แปลง พื้นที่ 14,875 ไร่ 1 งาน 2 ตรว. สำรวจจัดทำข้อมูลแหล่งน้ำและลำห้วยในพื้นที่ทั้ง 4 หมู่บ้าน จำนวน 18 ลำห้วย 1 อ่างเก็บน้ำ และ 3 สระเก็บน้ำ โดยองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุทัยธานีได้จัดทำแผนพัฒนาเพื่อสร้างฝาย คสล. (ฝายเกษตร) ในปีงบประมาณ 2557 จัดทำข้อมูลด้านการเกษตรและพัฒนาอาชีพ คณะทำงานส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกพืชหลายชนิดให้เกิดความหลากหลายและการเลี้ยงสัตว์ตามที่เกษตรกรต้องการ ส่งเสริมการปลูกพืชเมืองหนาวและพืชสมุนไพรเพื่อพัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และมีการสำรวจข้อมูลเศรษฐกิจและสังคมของชาวบ้านทุกครัวเรือน

ระดับการตรวจสอบและประเมินผลและระดับการควบคุมโดยประชาชน ส่วนชุมชนชาวเขาตำบลแก่นมะกรูดนั้น ยังไม่มีส่วนร่วมในระดับนี้ เนื่องจากโครงการฯยังดำเนินต่อไป ยังต้องอาศัยเวลาเพื่อที่จะแก้ไขปัญหาในพื้นที่ภายใต้โครงการฯ แต่มีแนวโน้มที่สำคัญคือ ชาวบ้านเมื่อได้เข้าร่วมการกำหนดแนวเขตพื้นที่ทำกินเสร็จเป็นไปได้อย่างสูงที่จะไม่เข้าร่วมโครงการฯอีกเพราะพวกเขาได้รับผลประโยชน์จากการมีพื้นที่ทำกินเพิ่มเติมแล้ว การทำงานในพื้นที่จึงตกอยู่ที่คณะปฏิบัติงานเป็นสำคัญ ประชาชนจึงมีแนวโน้มมีส่วนร่วมน้อยลงหรือไม่เข้าร่วมเลย

ตารางที่ 2
ระดับการมีส่วนร่วม

ระดับการมีส่วนร่วม	วิธีการมีส่วนร่วมของชุมชน	ชาวบ้าน มีส่วนร่วม-ไม่มีส่วนร่วม
การให้ข้อมูล	ทีมกิจกรรมเข้ารับฟังแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับชาวบ้านอย่างไม่เป็นทางการ	ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น
รับความคิดเห็นจากประชาชน	ทีมกิจกรรมเข้ารับฟังแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับชาวบ้านอย่างไม่เป็นทางการ ลงพื้นที่สร้างความรู้ ความเข้าใจให้แก่ประชาชน	ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น
การให้คำปรึกษาหารือ	เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมโดยการคัดเลือกอาสาสมัครจากชาวบ้านใน 4 หมู่บ้าน มีการประสานความร่วมมือกันระหว่างกันทั้ง ข้าราชการ ลูกจ้างประจำ ตัวแทนผู้นำชุมชน จัดการประชุมเสวนา ศึกษาดูงาน เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันถึงเป้าหมายโครงการฯ สร้างความรู้ความเข้าใจกับประชาชน	มีตัวแทนชาวบ้านเป็นอาสาสมัครทำงานในพื้นที่กับคณะทำงานของโครงการฯ มีผู้นำชุมชนไปศึกษาดูงาน เพื่อสร้างความเข้าใจในโครงการฯ
การวางแผนร่วมกัน	คณะทำงานโครงการฯ ได้จัดตั้งคณะทำงานด้านต่างๆ เพื่อให้ง่ายต่อการทำงาน ได้แก่ คณะทำงานด้านการกำหนดแนวเขตที่ดิน คณะทำงานด้านการบริหารจัดการน้ำ คณะทำงานด้านการเกษตรและพัฒนาอาชีพ จัดทีมปฏิบัติงานระดับพื้นที่เพื่อทำหน้าที่ประสานงานและปฏิบัติงานมวลชนในพื้นที่	อาสาสมัครและคณะทำงานโครงการฯ มีการปรึกษาหารือเพื่อดำเนินโครงการฯ ระหว่างกัน เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่ตำบลแก่นมะกรูด โดยการจัดตั้งคณะทำงานด้านต่างๆ
การร่วมปฏิบัติ	คณะทำงานที่จัดตั้งขึ้นทำงานตามเป้าหมายที่วางไว้จนสำเร็จ	ชาวบ้านร่วมเดินแนวเขตในพื้นที่ทำกินของตนร่วมกับคณะทำงานโครงการฯ ให้ข้อมูลด้านสังคม เศรษฐกิจ เป็นต้น
การตรวจสอบและประเมินผล	ไม่มีส่วนร่วมในระดับนี้	-
การควบคุมโดยประชาชน	ไม่มีส่วนร่วมในระดับนี้	-

2. วิเคราะห์ปัญหาในการดำเนินโครงการฯ

จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่า สิ่งที่สำคัญที่ทำให้โครงการฯ มีระดับการมีส่วนร่วมไม่ได้สูงมาก (อยู่ในระดับปานกลาง) มาจาก 2 ประเด็นหลักกล่าวคือ ประเด็นด้านจิตสำนึกและประเด็นด้านความไว้วางใจของชาวบ้านที่มีต่อรัฐ

กล่าวได้ว่าเรื่องของจิตสำนึกหรือความตระหนักรู้เป็นเรื่องแรกที่สำคัญ ถึงแม้ว่าป่าไม้เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตเขา แต่การตระหนักถึงผลกระทบที่จะเกิดต่อลูกหลานยังมีไม่มากนัก การใช้ยาฆ่าแมลงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทุกฝ่ายที่ตระหนักถึงปัญหากังวลเป็นอย่างยิ่งว่ามันกำลังกลับมาทำลายพวกเขาเอง จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้นำชุมชนพวกเขาถือว่าเป็นเสียงเดียวกันว่าโครงการฯ นั้นดีแต่เมื่อทุกคนขาดซึ่งความตระหนักรู้ถึงผลเสียที่จะเกิดขึ้นอย่างไรโครงการฯ ก็ไม่ประสบผลสำเร็จ

ประการต่อมา แม้ว่าโครงการฯจะดีเพียงใดแต่ในพื้นที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ต่างได้รับอิทธิพลจากระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมทำให้ความต้องการพื้นที่เพื่อที่จะเอามาทำการเกษตรเชิงพาณิชย์ทำให้ชาวบ้านบุกรุกป่ามากขึ้น เมื่อโครงการฯเข้ามาในพื้นที่ก็เกิดความหวาดระแวงว่าจะถูกยึดที่ดินทำให้ผู้ที่บุกรุกที่ดินหรือมีที่ดินทำกินมากกว่าปกติไม่ให้ความร่วมมือโครงการฯโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ถือครองที่ดินมากมักจะเป็นผู้นำชุมชน ในสังคมไทยที่พื้นที่ฐานการมีส่วนร่วมเกิดจากผู้นำเป็นคนแนะทางเมื่อผู้นำไม่เข้าร่วมเป็นไปได้อย่างไรที่ผู้ตามจะเข้าร่วม

สรุปได้ว่า จากการศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนใน “โครงการปิดทองหลังพระเพื่อสืบสานแนวพระราชดำริ” กรณีศึกษา ชุมชนชาวเขาดำบลแก่นมะกรูด อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี พบว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมเป็นลักษณะ การมีส่วนร่วมแบบชักนำ การเข้าร่วมโครงการฯของชาวบ้านถูกสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุทัยธานี การมีส่วนร่วมของชาวบ้านอยู่ใน ระดับการร่วมกันปฏิบัติ โดยการร่วมเดินแนวเขตพื้นที่ทำกินกับคณะทำงานโครงการฯ ในส่วนของปัญหาที่กระทบต่อการมีส่วนร่วมของชาวบ้านกล่าวได้ว่าปัญหาหลักคือ การขาดซึ่งจิตสำนึกของชาวบ้านที่ไม่มีความตระหนักรู้ถึงผลเสียที่จะตามมาในอนาคตทำให้การเข้าร่วมโครงการฯของชาวบ้านมีจำนวนน้อยตามไปด้วยและนอกจากนั้นชาวบ้านยังมีความกังวลต่อการถูกยึดพื้นที่ทำกินคืนเพื่อนำไปใช้ในโครงการฯ

3. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะใช้ในการปรับปรุงโครงการปิดทองหลังพระเพื่อสืบสานแนวพระราชดำริในพื้นที่ชุมชนชาวเขาดำบลแก่นมะกรูดมีดังนี้

1. เนื่องจากชาวเขามีวัฒนธรรมที่แตกต่างจากคนพื้นราบทั่วไป กระบวนการการปรับทัศนคติจึงเป็นเรื่องสำคัญ และจะต้องให้เวลามากกับกระบวนการนี้เพื่อสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน มุ่งถึงการสร้างจิตสำนึกของด้านทรัพยากรแก่ชาวบ้านให้มาก พร้อมกันนั้นกระบวนการจัดการสมัยใหม่ก็ควรใช้ควบคู่ไปด้วยเช่นกัน ทำให้ชาวบ้านเข้าใจรูปแบบการมีส่วนร่วมแบบเป็นไปเองมากที่สุดโดยเจ้าหน้าที่รัฐหรือโครงการฯคอยทำหน้าที่เป็นที่เลี้ยงให้แก่ชาวบ้าน
2. แม้ว่าจุดประสงค์หลักของการทำโครงการฯคือการบูรณาการร่วมกันของทุกภาคส่วนเพื่อแก้ปัญหา แต่ในความเป็นจริงหน่วยงานต่างๆกลับได้ทำงานร่วมกันเป็นหนึ่งเดียวไม่ ในที่สุดแล้วเจ้าหน้าที่จากมูลนิธิปิดทองหลังพระฯ ถือเป็นสันหลังของโครงการในพื้นที่ หน่วยงานอื่นไม่ได้ใส่ใจกับโครงการเท่าที่ควรเพราะแม้แต่องค์การบริหารส่วนรัฐที่อยู่ในพื้นที่ชุมชนก็มิได้สนใจที่จะมีส่วนร่วมมากเท่าที่ควร หากเป็นเช่นนี้ต่อไปการแก้ปัญหาในพื้นที่อาจล่าช้าหรือไม่ประสบผลสำเร็จก็เป็นได้ หน่วยงานต่างๆควรจะบูรณาการความร่วมมือกันให้เป็นปึกแผ่นเสียก่อนที่จะลงมือปฏิบัติในพื้นที่เป้าหมาย
3. นำเสนอปัญหาต่างๆไปยังภาครัฐเพื่อให้รัฐตระหนักถึงปัญหาและหาแนวทางแก้ไขต่อไปในภายภาคหน้า การทำงานควรร่วมกันทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องแต่หากเป็นอย่างไรในปัจจุบันที่ต่างฝ่ายต่างทำก็ยากที่จะประสบผลสำเร็จได้

เอกสารอ้างอิง

หนังสือ

เจมส์ แอล เครตัน. 2543. คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการตัดสินใจของชุมชน แปลโดย ศ.นพ.วันชัย วัฒนศัพท์. นนทบุรี: ศูนย์สันติวิธีเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย.

ถวิลวดี บุรีกุล. 2552. พลวัตการมีส่วนร่วมของประชาชน : จากอดีต จนถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. กรุงเทพฯ: บ.เอ.พี.กราฟิคดีไซน์และการพิมพ์.

นิวัตติ เรื่องพานิช. 2542. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ : รั้วสีเขียว.

เพ็ญพรรณ อินทพันธ์. 2552. วิธีแห่งจอมป่า รักษาผืนป่าตะวันตก. กรุงเทพฯ: บ.ทีคิวพี จำกัด.

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. 2531. การพัฒนาชนบทไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรน้ำ กรมทรัพยากรน้ำ. 2556. รายงานการติดตามประเมินผลโครงการให้ความช่วยเหลือ พี่นฟู เยียวยา ผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์อุทกภัยของกรมทรัพยากรน้ำ. กรุงเทพฯ: กรมทรัพยากรน้ำ.

งานวิจัย/วิทยานิพนธ์

ณัฐวุฒิ พิมพ์ลัดดา. 2551. ความขัดแย้งกับการจัดการความขัดแย้งของทรัพยากรป่าไม้โดยการจัดการร่วม กรณีศึกษา บ้านห้วยขุน ตำบลคอยแก้ว อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พัชรินทร์ ยาระนะ. 2537. ทิศนคติของเกษตรกรชาวเขาที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ กรณีศึกษา ดอยภูคา อำเภอป่าสัก จังหวัดน่าน. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาส่งเสริมการเกษตร ภาควิชาส่งเสริมและเผยแพร่การเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สัมภาษณ์

ตี พักไคร้. ผู้อนุรักษ์วัฒนธรรมกะเหรี่ยงโปว์และเป็นชาวเขาคนที่2ของตำบลที่ได้ทุนไปเรียนต่อในวิทยาลัยครู ปัจจุบันดำรงตำแหน่งเป็นครูอยู่ที่โรงเรียนบ้านใหม่คลองอ้งวะ. สัมภาษณ์วันที่ 10,24 กุมภาพันธ์ 2557. จังหวัดอุทัยธานี.

เทวราช คุณหาร. เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไร่. สัมภาษณ์วันที่ 13 มกราคม 2557. จังหวัดอุทัยธานี.

บุญชู สุธรรมชาว. อดีตสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลและอดีตเจ้าหน้าที่ภาคสนามมูลนิธิสืบนาคะเสถียรและแกนนำการอนุรักษ์ในชุมชน. สัมภาษณ์วันที่ 22 ธันวาคม 2556 วันที่ 10,24 กุมภาพันธ์ 2557. จังหวัดอุทัยธานี.

พระปลัดเวียงโม้. สำนักสงฆ์แก่นมะกรูด. สัมภาษณ์วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2557. จังหวัดอุทัยธานี.

ไม่ประสงค์ออกนาม. เจ้าหน้าที่โครงการปิดทองหลังพระเพื่อสืบสานแนวพระราชดำรินในพื้นที่ตำบลแก่นมะกรูด 2 ท่าน. สัมภาษณ์วันที่ 23 ธันวาคม 2556. จังหวัดอุทัยธานี.

รังสรรค์ บุญน้อม. พนักงานพิทักษ์ป่า ควบคุมไฟป่าห้วยขาแข้งพื้นที่อิมาดอิทราย. สัมภาษณ์วันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2557.

เวียงจันท์ คลองวะ. อดีตกำนันตำบลแก่นมะกรูด. สัมภาษณ์วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2557. จังหวัดอุทัยธานี.

สมบุญ ใจบุญลือ. ผู้บังคับชุดพื้นที่ทหารบกใช้ประโยชน์บ้านอิมาดในพื้นที่ตำบลแก่นมะกรูด. สัมภาษณ์วันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2557. จังหวัดอุทัยธานี.

สมพงษ์ จันทรรัตน์. เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไร่. สัมภาษณ์วันที่ 13 มกราคม 2557. จังหวัดอุทัยธานี.

อนุสรณ์ ขุนณรงค์. อดีตเจ้าหน้าที่ภาคสนามมูลนิธิสืบนาคะเสถียร. สัมภาษณ์วันที่ 9 ธันวาคม 2556. จังหวัดอุทัยธานี.

เอกสารอื่น

รายงานการดำเนินโครงการปิดทองหลังพระเพื่อสืบสานแนวพระราชดำรินในพื้นที่ตำบลแก่นมะกรูด พ.ศ. 2556 จัดทำโดยองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุทัยธานี.

รายงานผลการดำเนินงานประจำปี พ.ศ. 2550 โครงการจัดการพื้นที่คุ้มครองอย่างมีส่วนร่วม (จอมป่า) ในผืนป่าตะวันตก จัดทำโดยมูลนิธิสืบนาคะเสถียร.